

بررسی هرم‌های
سنی جمعیت
کشور از سال
۱۳۳۵ تا سال
۱۳۶۵ نشان
می‌دهد طی
سال‌های مورد
بحث، جمعیت
کشور همواره
بدون کنترل در
حال افزایش بوده
است. از سال
۱۳۷۵ به بعد
قاعده هرم‌های
سنی در حال
جمع شدن است

میزان ۰٫۱۵ درصد است. همچنین بیشترین متوسط رشد جمعیت مشاهده شده در دوره زمانی ۷۵-۱۳۶۵ مربوط به استان سیستان و بلوچستان با ۲٫۷۱ درصد و کمترین میزان نیز مربوط به استان خراسان جنوبی به میزان ۰٫۴۳- درصد است.

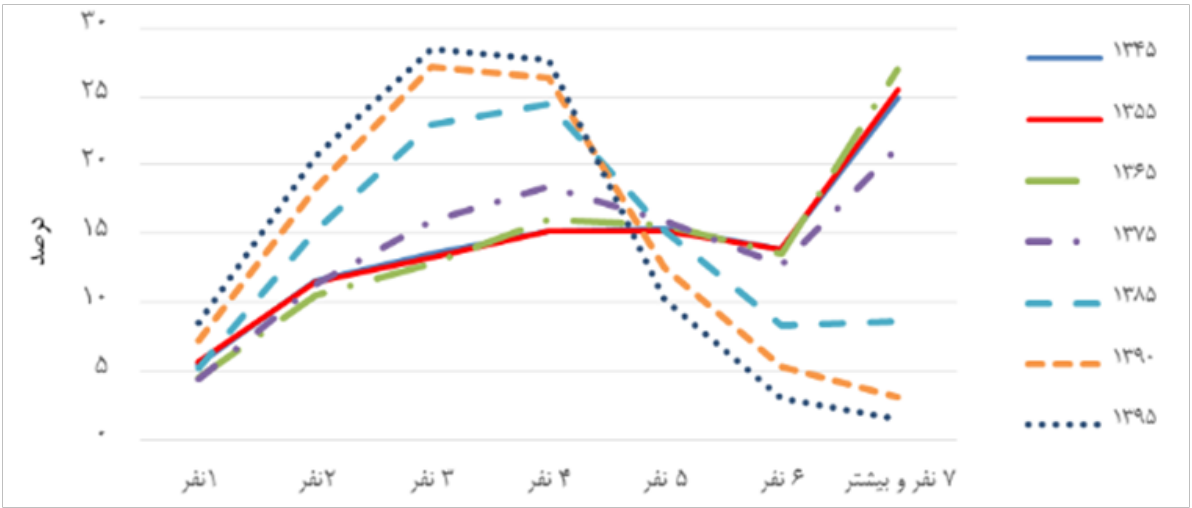
هسته خانوار

در سطح کشور از سال ۱۳۴۵ تا ۱۳۷۵ توزیع خانوارها متغیر بوده اما از سال ۱۳۷۵ به بعد بر درصد خانوارهای یک، دو، سه و چهار نفره افزوده و از درصد خانوارهای پنج، شش، هفت نفره و بیشتر کاسته شده است. از سال ۱۳۴۵ تا ۱۳۷۵ خانوارهای هفت نفره و بیشتر، درصد بالاتری از کل خانوارهای کشور را به خود اختصاص داده‌اند، در حالی که در سال ۱۳۸۵ این درصد برای خانوارهای چهار نفره و در سال‌های ۱۳۹۰ و ۱۳۹۵ برای خانوارهای سه نفره بالاترین

الگوی متوسط رشد سالانه جمعیت نقاط شهری کشور مشابه الگوی کل کشور است

سال	جمعیت	متوسط رشد سالانه	درصد
۱۳۴۵	۲۵۷۸۸۷۲۲	۴۵-۱۳۳۵	۳٫۱۳
۱۳۵۵	۳۳۷۰۸۷۴۴	۵۵-۱۳۴۵	۲٫۷۱
۱۳۶۵	۴۹۴۴۵۰۱۰	۶۵-۱۳۵۵	۳٫۹۱
۱۳۷۵	۶۰۰۵۵۴۸۸	۷۵-۱۳۶۵	۱٫۹۶
۱۳۸۵	۷۰۴۹۵۷۸۲	۸۵-۱۳۷۵	۱٫۶۲
۱۳۹۰	۷۵۱۴۹۶۶۹	۹۰-۱۳۸۵	۱٫۲۹
۱۳۹۵	۷۹۹۲۶۲۷۰	۹۵-۱۳۹۰	۱٫۲۴

میزان را داشته است. از سال ۱۳۴۵ به بعد، درصد خانوارهای شهری چهار نفره روندی افزایشی یافته و طی این دوره درصد خانوارهای هفت نفره و بالاتر کاهش یافته است. تا سال ۱۳۶۵ خانوارهای هفت نفر و بیشتر درصد بالاتری از کل خانوارهای شهری را به خود اختصاص داده‌اند؛ در حالی که با بررسی نتایج آماری، این درصد برای خانوارهای شهری چهار نفره و در سال‌های ۹۰ و ۹۵ برای خانوارهای شهری سه نفره بالاترین میزان را داشته است. بررسی توزیع خانوارهای معمولی در نقاط روستایی نیز نشان می‌دهد که طی سال‌های ۶۵ تا ۹۵، درصد خانوارهای یک، دو، سه و چهار نفره افزایش یافته و طی این مدت از درصد خانوارهایی با تعداد اعضای بیشتر از چهار نفر کاسته شده است. چنین وضعی حاکی از گرایش خانوارهای ایرانی به زندگی در خانواده هسته‌ای و کاهش تعداد فرزندان و کوچکتر شدن بعد خانوار به دلیل تشکیل خانواده‌های

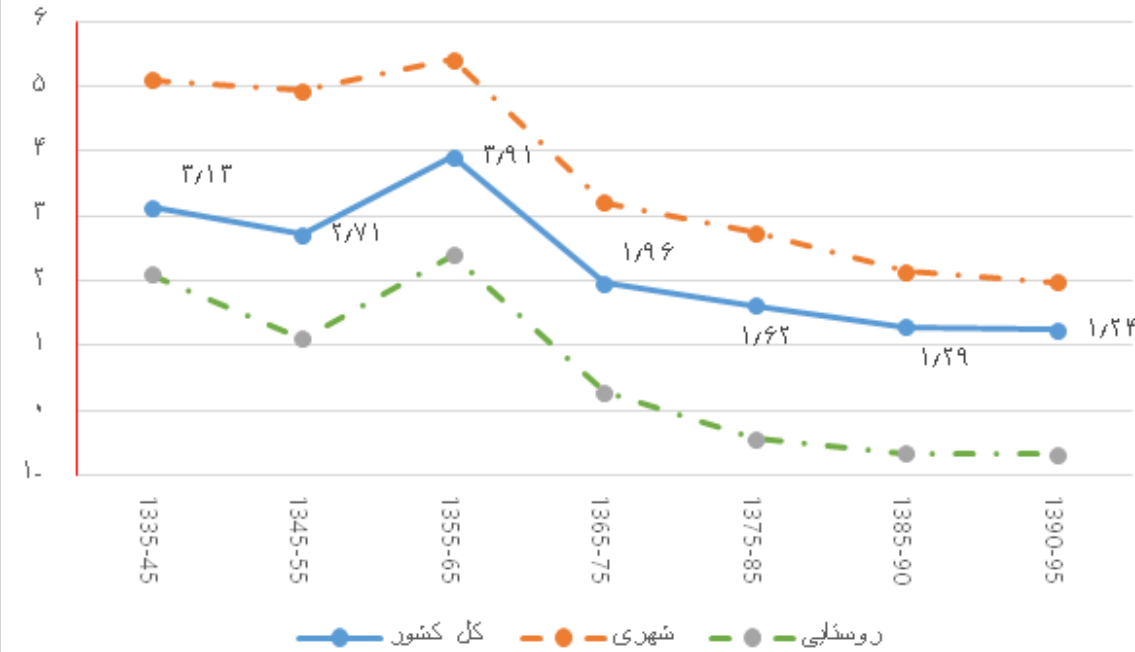
نوپا (به دلیل پدیده تورم جوانی جمعیت) و شکسته شدن خانوارها است.

هرم‌های سنی

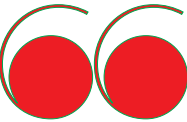
بررسی هرم‌های سنی جمعیت کشور از سال ۱۳۳۵ تا سال ۱۳۶۵ نشان می‌دهد طی سال‌های مورد بحث، جمعیت کشور همواره بدون کنترل در حال افزایش بوده است. از سال ۱۳۷۵ به بعد قاعده هرم‌های سنی در حال جمع شدن است که نشان دهنده اثر گذاری اعمال سیاست‌های کنترل جمعیت در کشور پس از سال‌های جنگ تحمیلی عراق علیه ایران است. در هرم سنی سال ۱۳۹۰ افزایش فوق‌العاده جمعیت گروه‌های سنی ۲۴-۲۰ و ۲۵-۲۹ ساله (نسئل متولدین بعد از انقلاب) کاملاً نمایان است که این وضعیت باعث شده تا کشور با پدیده «تورم جوانی» روبه‌رو شود. هر چند اقتصاددانان چنین وضعیتی را به عنوان «فرصت طلایی» اطلاق می‌کنند، اما افزایش بیش از حد جمعیت در این سنین تأثیر خود را بر تعداد مولید دهه آینده خواهد گذاشت که به پدیده «اثر گشتاور جمعیتی» معروف است. در سرشماری سال ۱۳۹۰ چنین پدیده‌ای شکل گرفت، به این ترتیب که در این سرشماری جمعیت ۰-۴ ساله (۶۲۳۲۵۵۲) بیش از جمعیت ۵-۹ ساله (۵۶۵۷۷۹۱) است. در سرشماری سال ۱۳۹۵ این روند همچنان ادامه یافت و جمعیت ۰-۴ ساله (۷۰۹۳۰۰۴) بیش از جمعیت ۵-۹ ساله (۶۴۱۱۲۷۷) است.

شاخص سالخوردگی

از مهمترین معیارهای مرتبط با سالخوردگی جمعیت، شاخص سالخوردگی یا نسبت سالمندان به کودکان است که از تقسیم جمعیت بالای ۶۵ سال به جمعیت زیر ۱۵ سال به دست می‌آید (البته آن را در ۱۰۰ ضرب می‌کنند). در این زمینه می‌توان دامنه‌های دیگری را نیز انتخاب کرد. مثلاً جمعیت بالای ۵۰ سال به جمعیت زیر ۱۰ سال، اما حالت اول متداول است. شاخص سالخوردگی بیشترین حساسیت را به تفاوت‌ها و تغییرات در ترکیب سنی دارد. این شاخص، تغییرات باروری را به سرعت در خود نشان می‌دهد که همین موضوع اهمیت زیادی در بررسی سالخوردگی جمعیت دارد. طبق این معیار،

جمعیت‌های بارقم کمتر از ۱۵، جوان و جمعیت‌های بیش از ۳۰، سالخورده به حساب می‌آیند. در سطح جهانی، در سال ۲۰۰۰، شاخص سالخوردگی دو کشور ژاپن و بلغارستان بیش از ۱۰۰ بود و پیش‌بینی می‌شد که تا سال ۲۰۳۰، همه کشورهای توسعه‌یافته شاخص بیش از ۱۰۰ داشته باشند؛ حتی در ژاپن و برخی کشورهای اروپایی این رقم به بالای ۲۰۰ نیز برسد. برخی جامعه‌شناسان مانند پترسون (به نقل از ضرامی، ۱۳۹۰)، با توجه به تغییرات ساخت سنی برخی جوامع و سالخورده‌شدن جمعیت آنها با عنوان خاکستری‌شدن جمعیت یاد کرده و آن را ثمره دو عامل در روندهای طولانی‌مدت جمعیت دانسته‌اند: اول تمایل خانواده‌ها به داشتن فرزند کمتر و دوم زنده ماندن افراد بیشتر. این تغییرات اهمیت زیادی برای آینده جمعیت دارد. در سال‌های اخیر مسأله سالخوردگی جمعیت در ایران بیش از پیش توجه قرار گرفته است. بررسی شاخص سالخوردگی جمعیت ایران همچنین نشان می‌دهد تا سال ۱۳۶۵، سالخوردگی جمعیت روند کاهش تدریجی داشته و در این سال به ۶٫۶۸ درصد رسیده است. این روند عمدتاً به خاطر کاهش مرگ‌ومیر کودکان و نوزادان و بخشی هم به دلیل افزایش مولید بوده که باعث شده میزان رشد سالیانه جمعیت کودک و نوجوان در این مدت بیش از میزان رشد جمعیت سالمند باشد. از سال ۱۳۶۵ و با کاهش سریع باروری، روند این شاخص نیز معکوس شد، به طوری که در سال ۱۳۹۵ به ۲۵٫۴ درصد رسید که نشان می‌دهد جمعیت ایران به سمت سالخوردگی در حرکت است. طبق سرشماری سال ۱۳۹۵، استان گیلان با ۴۹٫۹ درصد، بالاترین میزان را در شاخص سالخوردگی داراست. در استان‌های آذربایجان شرقی، اصفهان، تهران، سمنان، کرمانشاه، گیلان، مازندران، مرکزی و همدان این شاخص بالای ۳۰ درصد است که سالخوردگی جمعیت در این استان‌ها را نشان می‌دهد. در این سال شاخص سالخوردگی جمعیت در استان سیستان و بلوچستان ۸٫۴ درصد بود که این استان را صدر استان‌های جوان از نظر جمعیتی قرار می‌دهد. همچنین مقایسه سالخوردگی جمعیت طی سال‌های ۱۳۶۵ تا ۱۳۹۵ نشان‌دهنده افزایش چشمگیر این شاخص در استان‌های کشور است و تنها استان سیستان و بلوچستان نسبت به سایر استان‌ها استثناء بوده است.

در هرم سنی
سال ۱۳۹۰
افزایش فوق‌العاده
جمعیت
گروه‌های سنی
۲۴-۲۰ و ۲۵-۲۹
ساله (نسئل
متولدین بعد از
انقلاب) کاملاً
نمایان است که
این وضعیت باعث
شده تا کشور
با پدیده «تورم
جوانی» روبه‌رو
شود